

THE HEBREW
UNIVERSITY
OF JERUSALEM

A Jeruzsálemi Héber Egyetem jogi kara

Scopus hegy, Jeruzsálem

lz9765418rael

***A tömegek és az elit: Politikai
filozófia a Brexit, Trump és
Netanjahu korában***

David Enoch

Jeruzsálemi Héber Egyetem Jogi Tanulmányok Research Paper Series No. 17-13.

A tömegek és az elit: Politikai filozófia a Brexit, Trump és Netanjahu korában

David Enoch*

Volt idő, amikor azt gondoltam, hogy [a tudásszomj és a tudás terjesztésének öröme] egyedül az emberiség becsületét jelentheti, és megvettem az átlagembert, aki semmit sem tud. Rousseau helyretett. Ez a színlelt felsőbbrendűség eltűnt, és megtanultam tisztelni az emberiséget. Sokkal haszontalanabbnak tartanám magam, mint a közönséges munkás, ha nem hinném, hogy egyetlen megfontolás ad értéket minden másnak, nevezetesen az emberi jogok megteremtése. (Immanuel Kant¹)

Csak két dolog végtelen, az univerzum és az emberi hülyeség, és az előbbiben nem vagyok biztos. (Albert Einstein, azt hiszem²)

A politikai filozófia a két attitűd közötti feszültséggel küzd, amelyet - a történelmi pontosság iránti elkötelezettség nélkül - Kant és Einstein attitűdjének nevezek. Az egyik oldalon ott van az erkölcsi áhítat, amely arra irányul, hogy az emberek - a köznép - talán a legjobb formájukban milyenek lehetnek és mit tehetnek. Másrészt ott van a szemtől-szembe bizonyíték, amely megmutatja, hogy az emberek hogyan viselkednek és valószínűleg továbbra is viselkedni fognak. Úgy gondolom, gyakran tanulságos a politikai filozófia elméleteit a Kant-Einstein-féle kontinuum mentén elhelyezni. És azt hiszem, joggal mondhatjuk, hogy a demokráciaelmélet nagyjából a spektrum kantiánus vége felé játszódik. Ha mást nem is, remélem, hogy a jelenlegi események az ingát valamelyest Einstein irányába tolják. Ez az írás részt vesz egy ilyen törekvésben. Elvontabb reflexiót is tartalmaz egy ilyen elmozdulás szükségességéről, arról, hogy ez mit jelez, és általában a Kant-Einstein-feszültségről.

1. Amit feltételezek Trumpról, a Brexitről és Netanjahuról

*¹ thank ...

Az ebben a tanulmányban szereplő anyag egy részének rövidebb változata héberül az *Alpayim* című folyóiratban jelenik meg.

¹ Kant összegyűjtött írásai, Akademie kiadás, 20:44.

² Nem találtam meg a forrást, de ezt és hasonló mondásokat általában Albert Einsteinnek

tulajdonítanak.

Lásd például itt: https://www.brainyquote.com/quotes/authors/a/albert_einstein.html A két idézet közötti ellentétet először - némileg kapcsolódó kontextusban - a "Taking Disagreement Seriously" (2007) című írásomban használtam.

Egész egyszerűen azt feltételezem, hogy a három lehetőség bármelyikére való szavazás egyértelműen erkölcstelen volt (és az is marad), és - a szavazók túlnyomó többsége számára - önérdékből is irracionális³. Az a kirívó rasszizmus, szexizmus és idegengyűlölet (és a némileg burkoltabb antiszemitizmus is), amely oly meghatározó része volt a Trump-kampánynak - és amely a kezdeti lépések és kinevezések alapján ugyanilyen központi szerepet fog játszani a Trump-kormányzatban is.

- elegendő, úgy vélem, az erkölcsi szempontok miatt. Az irracionalitáshoz pedig elegendőek a megfizethető egészségügyi ellátásról szóló törvény ("Obamacare") hatályon kívül helyezése irányába tett kezdeti lépések - méghozzá azzal a gyakran emlegetett csavarral, hogy különösen azon népcsoportok érdekeit vetik vissza, amelyekből Trump nagy támogatást kapott. Az idegengyűlölet és a hazugságok, amelyek oly meghatározó szerepet játszottak a Brexit-kampányban, elegendőek az erkölcsi ponthoz, és a Brexit gazdasági következményeivel kapcsolatban az összes szakértő gyakorlatilag egyöntetű véleménye - a választók⁴ nagy részének a Brexit-döntés szempontjából lényeges nagyjából minden tényezővel kapcsolatos lélegzetelállító tudatlanságával együtt - elegendő a racionalitási ponthoz. És bár Netanjahu esetében a racionalitás szempontját talán valamivel nehezebb megállapítani választóinak bizonyos magját - a kemény magot alkotó, ortodox, telepeseket és a településeket támogató, nacionalista zsidókat - illetően, a lakosság legtöbb más részére ugyanúgy igaz (ahogy azt már láthattuk a gazdasági szintéren, és attól tartok, hamarosan látni fogjuk bármely más szintéren is), és az elnyomó megszállás alatt élő palesztinok milliói tanúsítják az erkölcsi szempontot.

Természetesen megértem, hogy ezek az állítások nem teljesen ellentmondásmentesek (bár a legtöbbjük valószínűleg nagyrészt ellentmondásmentes lesz e dokumentum közönsége körében).

De még ha tévedek is velük kapcsolatban, ez nem sokat számít. A legfontosabb dolgok, amiket fel kell tételezni

³ Biztos vagyok benne, hogy még sok más országból származó példa is van. Erre a háromra főként azért koncentrálok, mert jobban ismerem őket, mint a többit. Ami Trumpot és a Brexitet illeti, az,

hogy többet tudok róluk, mint más politikai jelenségekről, részben talán központi szerepükben rejlik.

⁴ Az Európai Unióval kapcsolatos Google-keresések óriási növekedéséről és arról, hogy mit jelent kilépni az Európai Unióból - a Brexit-szavazás *után* - lásd például a

<http://www.npr.org/sections/alltechconsidered/2016/06/24/480949383/britains-google-searches-for-what-is-the-eu-spike-after-brexit-vote>.

az én céljaim szempontjából ebben a tanulmányban nem az előző bekezdésben szereplő, kissé erős állítások (amelyekben természetesen hiszek), hanem azok gyengébb változatai. Még ha úgy is gondolja például, hogy volt egy hihető érv a Brexit mellett, bizonyára egyetért azzal, hogy a kampány idegengyűlölő része megbocsáthatatlan volt, és hogy jelentős szerepet játszott a Brexitre leadott szavazatok megszerzésében. Hasonlóképpen a Trump-jelenség hímsoviniszta része (különösen, de nem csak Hillary Clintonnal szemben). Még ha lehet is *valamit* mondani ezekről a választásokról, bizonyára egyetértesz azzal, hogy sok minden, ami hozzájuk vezetett, sem erkölcsileg, sem racionálisan nem volt védhető. Ez elég lesz a következőkben.

Hadd szögezzem le kifejezetten, hogy szinte teljesen megkerülöm a magyarázó kérdést - mi magyarázza Trump, a Brexit és Netanjahu sikerét. Nem fogom teljesen megkerülni, de a magyarázó tételek, amelyeket feltételezni fogok, nagyon gyengék lesznek - hogy *bizonyos* tényezők játszottak *valamilyen* szerepet, nem pedig az, hogy *egy* tényező *mindent* megmagyaráz. Kerülni fogom az ambiciózusabb állításokat, először is azért, mert minden itteni állítás felelőtlenség lenne olyan szakértelem nélkül, amellyel számos empirikus kérdésben nem rendelkezem (és őszintén szólva kétlem, hogy bárki rendelkezne); másodsor pedig azért, mert nincs okunk feltételezni, hogy létezik egy akár csak valamennyire is egységes magyarázat - feltehetően ezek a politikai jelenségek különböző környezetekben különböző mértékben, különböző okokból népszerűek. Amit itt mondani akarok, az nem attól függ, hogy létezik-e tiszta, egységes magyarázat e három jelenség⁵ bármelyikére, még kevésbé attól, hogy létezik-e egy ilyen magyarázat mindháromra.

Feltételezem továbbá - és ez talán többet mond el a temperamentumomról, mint a rendelkezésemre álló bizonyítékokról -, hogy nincs minden veszve⁶. Vagyis feltételezem, hogy még mindig vannak olyan emberek, akiknek valódi hatalmuk van - politikai, gazdasági, szimbolikus -, akik tisztességesek, akik

⁵ Továbbá, ha magyarázó játékot játszunk, óvatosnak kell lennünk azzal kapcsolatban, hogy mi a releváns magyarázat. Az, hogy Trump nyert, számomra nem tűnik érdekes magyarázatnak, mert itt véletlenszerű hatások játszottak szerepet - elvégre könnyen veszíthetett volna; az érdekes jelenség a környéken az, hogy Trumpnak ilyen jól sikerült - és ez akkor is magyarázatra szorult volna, ha veszít.

Hasonlóan a Brexit esetében is. Netanjahu nehezebb eset.

⁶ Az "optimizmus" és a "pesszimizmus" nem elég vékonyan vág. Azt hiszem, kognitívan pesszimista vagyok, és vérmérsékletemnél fogva optimista.

nagyjából a helyes értékek és elvek mellett kötelezték el magukat. Más szóval feltételezem, hogy az elit egy része, homályosan értelmezve, még mindig nagyon is a jófiúk közé tartozik. Ez nem jelenti azt, hogy mindenben egyet fognak érteni - de azt igen, hogy elég sok mindenben egyet fognak érteni, különösen akkor, ha a fontos politikai nézeteltérésnek számító skálát az idegengyűlölőkkel, a hímsovinistákkal, a posztigazság-elvűekkel és hasonlókvaló nézeteltérésekhez igazítjuk⁷. Persze, sok mindent elrontottak az utóbbi időben (és talán csak mostanában tudunk meg sok mindent, ami mindig is el volt rontva), de - feltételezem - nem visszafordíthatatlanul. Anélkül, hogy lekicsinyelném a jelenlegi veszélyeket, és anélkül is, hogy idealizálnám azt, ami néhány hónappal vagy évvel ezelőttig a politikai rendszereinket jelentette, feltételezem, hogy lehetséges megfordítani a jelenlegi tendenciát, visszatérni a helyes útra (olyan mértékben, amennyire az volt), és aztán folytatni mindazt a kemény munkát, ami még hátravan.

Ebben az (óvatosan) optimista feltételezésben nincs semmi nyilvánvaló. Csupán arra van szükség, hogy a vitámnak legyen gyakorlati haszna. Enélkül a vita még mindig érdekes lehet, de csak morbid módon, a liberális demokrácia és sok más értékes dolog intellektuális boncolgatásaként. Ennek az ideje talán még eljön. Egyelőre azonban nevezzük ezt "B-tervnek".

2. Egy panasz az elitek ellen: Arrogancia és leereszkedés

A Brexitről és Trumpról szóló szövegek (és a Netanjahuról szóló kisebb mennyiségű héber nyelvű szövegek) között van egy tendencia, amelyre néhány szakasz erejéig szeretném felhívni a figyelmet. Ez a panasz nagyjából az elitek ellen irányul, akik nagyjából a Brexit, Trump és Netanjahu ellen voltak. A panasz az, hogy az elitek arrogáns hozzáállása a tömegekkel szemben döntő szerepet játszott - szerintem ok-okozati összefüggésben - abban, hogy létrejött a

⁷ Emlékeztek még azokra a naiv napokra, amikor egyesek azt hajtogatták, hogy a liberalizmus már győzött, és most tovább kell lépnünk? Emlékeztek azokra, akik azzal vádolták a liberálisokat, hogy nem elég progresszívek, hogy gátolják a fejlődés következő lépéseit? Á, azok a boldog napok.

e politikai jelenségek támogatása. A gondolat a következőnek tűnik: Az érintett közönségben sokaknak jogos aggodalmaik, aggályaik, sőt sérelmeik vannak, amelyeket az érintett elit soha nem vett elég komolyan. Például az EU-tagság ígért előnyei soha nem csordogáltak lefelé, ahogyan azt elvárták (úgy tűnik, a csepegtető gazdaságtan *soha nem* működik úgy, ahogyan azt ígérték). Az értelmiségi elit - New Yorkban és Bostonban, Londonban és Oxfordban, Tel-Avivban és Jeruzsálem egyes részein (például a Héber Egyetemen) - soha nem volt felelős elit, amely mindenki érdekeit képviselte volna. Ehelyett megvetik és lekezelik azokat az embereket, akiket tisztelniük és képviselniük kellene. Ez az arrogancia a vallás és a hozzá kapcsolódó mindenféle hagyományok ellen is irányul. Még a hagyományos, talán minimalista liberális menetrend előmozdítását is - olyan dolgokat, mint a nemek közötti egyenlőség és az LMBT jogok - lenyomták a hátramaradottak torkán, anélkül, hogy valaha is megkérdézték volna a véleményüket, és az ő kárukra. A hangjukat soha nem hallották meg, és bizonyára soha nem vették komolyan - sem intellektuálisan, sem politikailag. Az elitnek ez az arrogáns, lekezelő, elidegenítő hozzáállása magyarázza a tömegek rossz döntéseit, azokat a döntéseket, amelyeket most maguk az elitek siránkoznak. Bár a tömegek e döntései még mindig rosszak - mind erkölcsileg, mind az önérdékű racionalitás szempontjából -, mégis, az elitek hibái legalább érthetővé teszik őket.

Ez tehát a panasz. Szeretnék egy kis időt tölteni azzal, hogy megpróbáljam részletesebben megérteni. Kiderül majd, hogy van benne valami mélyen téves - elméletileg védhetetlen és politikailag veszélyes. De mielőtt ezt megmutatnám, nagyjából minden tényszerű állítást el akarok fogadni, amin az elitekkel szembeni ilyen kritikák nyugszanak. Izraelben például aligha lehet kétséges, hogy az askenázi zsidó elitnek a közel-keleti és észak-afrikai származású zsidókhoz való hozzáállása (legalábbis) Izrael állam első néhány évtizedében erkölcsileg elfogadhatatlan és politikailag is bölcs volt. És nyilvánvalónak tűnik, hogy részben ez magyarázza sok közel-keleti és észak-afrikai származású izraeli zsidó vonakodását, hogy egyáltalán fontolóra vegyék, hogy a munkáspártiakra vagy a baloldalra szavazzanak - annak ellenére, hogy a számottevő

az árat, amelyet különösen ők fizetnek a Likud-kormányok folyamatos uralmáért. És Bernie Sanders kampánya üzenetének - amely összefüggéstelenül Trump kampányában is visszaköszön - jelentős része az, hogy sok amerikai valóban komoly válsággal néz szembe - gazdasági és egyéb szempontból egyaránt. És természetesen a demokraták is kivették a részüket az ilyen bajok előidézéséből, olyan bajok, amelyek miatt sokan - ironikus módon - arra szavaznak az elnökjelöltre (és a kongresszusi képviselőkre), aki minden bizonnyal még rosszabbá teszi számukra a helyzetet. Ismétlem, nem az a feladatom, hogy magyarázatot *adjak* bármire. De elismerem az elitek kritikusainak, akikkel itt vitatkozom, hogy az elitek okozati szempontból felelősek, sőt gyakran részben hibáztathatók néhány olyan tényezőért, amelyek részben magyarázzák Trump, a Brexit és Netanjahu támogatását. Szeretném hangsúlyozni, hogy *még ha el is fogadjuk az ilyen ténytörő állításokat*, van valami mélyen és jelentősen félrevezető az elitekkel szembeni kritikában. Egyéb problémák mellett az ilyen kritikát megfogalmazók legalább annyira bűnösök a tömegek lekezelő kezelésében, mint az elitek (ha valóban azok).

3. Ki kit pártfogol

Hogyan látják a tömegeket azok, akik ilyen kritikát fogalmaznak meg az elitről?

Különbséget kell tennünk az igazolás és a mentség között.

Ez a büntetőjogi elméletben központi jelentőségű, de az erkölcsfilozófiában ugyanilyen fontos megkülönböztetés nagyjából a következőképpen hangzik⁸. Egy erkölcsileg gyanús cselekedet - mondjuk, súlyos testi sértés okozása - erkölcsileg indokolt lehet, ha az adott körülmények között mindent összevetve ez a helyes cselekedet. Persze, vannak nyomós okok - talán még *pro-tanto-kötelezettségek* is - a súlyos testi sértés okozása ellen. Éppen ezért erkölcsileg gyanús cselekménytípus. De ez összhangban van a mindent figyelembe vevő erkölcsi ítélettel egy adott esetben, ami lehetővé teszi, hogy

⁸ Az alábbiakban a megkülönböztetés nem hivatalos megfogalmazása következik. Amint elképzelheti, amint belemegy a mélyebb részletekbe, itt is minden ellentmondásos. De remélem, hogy a szövegben következő jellemzés, ha nem is teljesen ellentmondásmentes, de mégis eléggé

Elektronikusan elérhető a következő címen:

<https://ssrn.com/abstract=2906292>

általános.

6

és még azt is megköveteli, hogy végigcsináljuk ezt a cselekvést - ha mondjuk paradigmatisms önvédelmi körülmények között vagyunk. Ilyen esetben az egyébként gyanús cselekedet végrehajtása erkölcsileg megengedett, talán erkölcsileg szükséges, és egy ideális erkölcsi tanácsadó is ezt javasolná ex ante. A mentegetőzés azonban más - még ha az erkölcsileg gyanús cselekedetünk nem is indokolt, akkor is lehetnek olyan okok, amelyek miatt nem vagyunk hibáztathatók érte.

Lehet, hogy például olyan körülmények között volt, amelyek között el kellett volna kerülnie a súlyos testi sértés okozását, de valamiért mégis nehéz lett volna elvárni, hogy úgy tegyen, ahogyan tennie kellene - talán az adott körülmények között ez különösen nehéz lett volna (mert ez azt jelentette volna, hogy jelentős kockázatot vállalt volna magára). Az indoklás tehát aláássa a megengedhetetlenséget; a mentegetőzés nem, de aláássa a cselekvés megengedhetetlenségétől a cselekvő bűnösségéhez vagy véttségéhez való mintegy szabványos elmozdulást. Sok mindent lehetne még itt mondani, és sok mindent mondtak már, de ennyi elég lesz a megkülönböztetésből, és remélem, ennyi közel áll a vitathatatlanhoz.

Az igazolás és a mentség közötti különbségtétel az etikából és a büntetőjogból származik, de szélesebb körben is alkalmazható. Alkalmazásra került például az ismeretelméletben⁹, és alkalmazható - bár tudomásom szerint eddig még nem - a politikai szereplőkre és a politikai filozófiában¹⁰. És itt is alkalmazhatjuk. Az elitek kritikusai, akikről beszéltem, egyértelműen úgy gondolják, hogy az elitek arrogáns hozzáállása és múltbeli hibái *magyarázzák a tömegek rossz döntéseit*. De most megkérdezhetjük - vajon úgy gondolják, hogy ezek *igazolják, vagy felmentik őket?*

A kritikusok, akikkel vitatkozom, nagyjából a baloldaltól érkeznek, és őket sem nyűgözi le jobban Trump, a Brexit vagy Netanjahu, mint engem. Más szóval úgy gondolják, hogy *még a múltbeli hibák és az elit lekezelő hozzáállása miatt is, ha* még mindig bármelyik mellett döntünk.

⁹ Lásd Boyd (2015), Littlejohn (megjelenés előtt) és Williamson (megjelenés előtt).

¹⁰ A megkülönböztetést egy olyan kontextusban tárgyalom, ahol az episztemológia és a politikai filozófia keresztezi egymást, a "Politikai filozófia és episztemológia" című írásomban: "The Case of Public Reason" (megjelenés előtt).

Az államok valaha is felmentést kapnak tetteikért, ha azok nem indokoltak? A parlamentek? Kormányok? Bíróságok? Esküdtszékek? Mindegyikük esetében feltehetjük a kérdést, hogy erkölcsileg vagy jogilag felmenthetők-e, és ha igen, milyen feltételek mellett. Ezek azok a kérdések, amelyekről a szövegben azt mondom, hogy nem ismerem a vitákat.

e hármat erkölcstelen és a tömegek nagy többsége számára pusztán önérdékből irracionális volt. Legalábbis ezek a kritikusok tehát nem gondolhatják, hogy az általuk elmesélt történet igazoló jellegű. Amit kínálnak, az legfeljebb egy mentség, amely megmutatja, hogy bár a Brexit támogatása erkölcstelen és irracionális volt, mégsem hibáztatható sokan azok közül, akik azt választották. A mizrachi zsidók askenázi elit általi bánásmódjában semmi sem indokolja, hogy sok mizrachi zsidó a gazdasági nacionalista jobboldalt támogatta - semmi sem igazolhatja¹¹. De az aszkenázi elit által elkövetett ilyen sérelmek megszakítják az ilyen indokolatlan támogatás és az abban részt vevők erkölcsi hibáztathatósága közötti valamiféle standard kapcsolatot.

Ismétlem, meg akarom adni, hogy egy ilyen lépés legalábbis néha teljesen helyénvaló. A politika nehéz, és a pszichológia még nehezebbé teszi. És bár az erkölcsi igazság úgyszólván odakint van - és semmiképpen sem a társadalmi konvenciók vagy az egyes szereplők episztemikus korlátai fogságában¹²-, mégis, az, hogy az embereket milyen mértékben lehet jogosan hibáztatni azért, mert nem látják azt, nagymértékben függ a társadalmi körülményeiktől. Nem vagyok biztos az itt felhozott konkrét kifogás-állításokban - különösen akkor nem, ha teljes általánosságban gondolunk rájuk: Nem vagyok hajlandó *minden* Brexit-támogatót, vagy *minden* Trump-szavazót megbocsátani. Sokuknak jobban kellett volna tudniuk, és sokan közülük meg is tették. De lehet, hogy néhányuknak valóban rendkívül nehéz volt helyesen cselekedni - talán *annyira* nehéz, hogy nem hibáztathatóak azért, mert rosszul cselekedtek.

Most azt szeretném megkérdezni: Milyen hozzáállást fejez ki egy ilyen állítás a tömegekkel szemben? A hangnem a tömegek iránti tiszteletet sugallja. Az elitet (vagy az elit érintett részeit) azzal vádolják, hogy nem vették komolyan a tömegeket, míg a kritikusok úgy látják.

¹¹ Nem teljesen világos, hogy a ténybeli tudatlanság - vagyis az, hogy nem ismerjük azokat a tényeket, amelyek alapján egy cselekedet, amelyet végrehajtani készülünk, helytelen - felment-e vagy igazol-e, vagy talán más szerepet játszik. Nos, úgy vélem, hogy Trump, a Brexit és Netanjahu esetében valóban sok a releváns tényekkel kapcsolatos tudatlanság, így ez a bonyodalom relevánsnak tűnhet - ha a tudatlanság igazolja, akkor talán az elitek kritikusai ragaszkodhat ahhoz, hogy a vonatkozó szavazatok indokoltak voltak (ha tudatlanságon alapulnak). De ezt itt meg tudom kerülni: Még ha a tudatlanság

igazolja is (és nem mentség), akkor is bizonyosan igazolja a releváns objektív értelemben (amely párhuzamba állítható az objektív kellekkel). És ez, azt hiszem, elég a szövegben kifejtett álláspontomhoz.

¹² Igen, tudom, ez is ellentmondásos. Érdekes módon nem *annyira* ellentmondásos a húsvéti etikusok körében, akiknek nagy többsége elfogadja az erkölcsi diskurzus és gyakorlat objektív célját, és csak abban különböznek, hogy hogyan alkalmazkodjanak hozzá. Jómagam itt végigmegeyek, és egy meglehetősen erős erkölcsi realizmust védekezem. Lásd a *Taking Morality Seriously* (2011) című írásomat.

magukat, mint akik jobban tisztelik őket, és nem nézik le őket. De remélem, mostanra már világos, hogy a dolgok ilyen módon történő megfogalmazása teljesen félrevezető. Ezek a kritikusok, hadd ismétljem meg, nem úgy gondolják, hogy az elit hozzáállása és múltbeli hibái *igazolják a* tömegek választát, hanem pusztán *mentegetik* azokat. Ezzel talán *együttérzést* tanúsítanak a tömegek iránt, de semmiképpen sem fejezik ki *tiszteletüket* irántuk. A tömegekkel szembeni attitűd, amelyet ez a sor kifejez, nem látja őket racionális ágenseknek, akik képesek és valószínűsíthetően megfelelően reagálnak a rájuk vonatkozó okokra, racionálisan és erkölcsileg elfogadható döntéseket hozva. Ez a gondolkodásmód inkább úgy tekint a tömegekre, mint a körülmények áldozataira, akiket az elit által (talán akaratlanul) odatett erők hajtanak. Ha racionálisak lettek volna - ért egyet a kritikus, akivel vitatkozom -, akkor az izraeli baloldalra szavaztak volna (talán miközben az askenázi arrogancia és a miszrákellenes diszkrimináció ellen harcoltak volna); Clintonra szavaztak volna (talán miközben támogatták volna Sanderst és a Demokrata Párton belüli egyéb erőfeszítéseket, hogy politikáját igazságosabbá és egyenlőségibbé tegyék); elleneztek volna a Brexitet (talán miközben jobb elosztási rendszerekért küzdöttek volna).

A kritikus, aki az elitet a tömegek lekezelő kezelésével vádolja, távol áll attól, hogy tiszteletben tartsa a tömegeket - azáltal, hogy döntéseiket alátámasztó indokokkal szolgál, vagy esetleg érvel velük -, legalább annyira bűnös ebben a lekezelő bánásmódban, mint az, aki az elitet a tömegek lekezelésével vádolja. Ő úgy gondol a tömegekre, mint akik rossz döntéseket hoznak, bár talán hibátlanokat, és talán mint akiknek kötelességük ilyen rossz döntéseket hozni. Az eliteket hibáztatja azért, mert olyan oksági struktúrát hoztak létre, amely a tömegeket - elkerülhetetlenül? - indokolatlan, önpusztító döntésekhez vezetett. A tipikus Brexit-szavazót, Trump-szavazót vagy Netanjahu-szavazót itt nem úgy gondoljuk el, mint egy (talán tökéletlenül) racionális lényt, aki aktívan és legalábbis némileg bölcsen törekszik céljaira és a jóról alkotott elképzelésére, hanem inkább passzív, cselekvésképtelen lényként, akit olyan hatalmi vektorok határoznak meg, amelyekhez neki aktívan semmi köze nem volt. A tömegekről itt egy olyan képet feltételezünk, mint amit irányítani kell, nem pedig mint olyasvalakit, akivel meg lehet érvelni. Ez talán nem egészen Einstein nézete, de

Kantétól *nagyon* messze áll.

Természetesen van itt egy kellemes Tu quoque gondolat - önök azzal vádolnak minket, hogy lekezeljük a tömegeket, de egy perc gondolkodás után kiderül, hogy önök legalább annyira lekezelik őket¹³. De ennél sokkal mélyebbre nyúlik a dolog. Az a tény, hogy még azok is, akik a "ne pártfogold a tömeget" zászlót lobogtatják, végül is pártfogolják a tömeget, némi bizonyíték arra, amit sokan közülünk mindvégig gyanítottunk - hogy a pártfogás bizonyos mértékét felelősségteljesen nem lehet elkerülni.

4. Mit kell hinned a többi emberről

Áh, de nagyon nehéz lerázni magunkról Kant hozzáállását. Ha nem nyugözött le eléggé az idézet, amivel kezdtem, és Kant kezdte tisztelni az emberiséget, gondolj a következő híres, és eléggé felemelő részletre¹⁴:

Két dolog tölti el az elmét egyre újabb és újabb csodálattal és tisztelettel, minél gyakrabban és állhatatosabban gondolkodik rajtuk az ember: a csillagos égbolt felettem és az erkölcsi törvény bennem.

És bár Kant egyes szám első személyben ír, nem tartja magát annyira különlegesnek - úgy tűnik, Kant szerint mindannyiunkban megvan a megfelelő anyag. Tehát a helyes hozzáállás egy racionális teremtménnyel szemben az, hogy érvelünk vele, hogy bevonjuk a racionalitását és a benne rejlő erkölcsi törvényt. A velük való bánásmód feltehetően annak paradigmatis esetét jelentené, hogy pusztán eszközként kezeljük őket, vagy legalábbis, hogy nem kezeljük racionalitásukat, emberségüket öncélként. Így talán mind a kritizált elitek, mind az őket kritizálók

¹³ Azért mondom, hogy "legalább annyira", mert a kritizált elitekkel több út is járható. Az egyik módja annak, hogy úgy értelmezzük a történéseket, hogy elsősorban a tömegek és az elitek közötti érdekellentétről van szó. Ekkor az elitek csupán a saját érdekeiket támogatják - ami nem feltétlenül csodálatra méltó, de nem is egészen lekezelő vagy tiszteletlen. Az elitek kritikusaival, akikkel itt vitatkozom, a dolgok világosabbak. Ők, amennyire én látom, csak úgy értelmezhetők, hogy lekezelik a tömegeket, hogy inkább passzív páciensként gondolnak rájuk, mint racionális cselekvőként.

¹⁴ In: *A gyakorlati ész kritikája* (1788; 1997), [1335:161 az Akadémié kiadásában].

bűnösek abban, hogy nem felelnek meg a kanti eszménynek. De ez nem jelenti azt, hogy a többieknek ne kellene legalább megpróbálniuk.

Igaz. Nincs következmény. De még mindig van egy aggodalom. Az az aggodalom, hogy bár az ezekben a felemelő szövegekben kifejezett kantiánus hozzáállás valóban nagyon is inspiráló, mégis elszakad a tényektől, és különben is a tényekről rendelkezésünkre álló bizonyítékoktól. Más szóval, talán Kantnak igaza van abban, hogy az emberek a legjobb esetben milyenek lehetnek (vagy válhatnak) - és talán ennek is vannak gyakorlati következményei (erre rövidesen visszatérek). De a bizonyítékok meglehetősen egyértelműen arra utalnak, hogy az emberek gyakran viselkednek erkölcstelenül és irracionálisan, a politikai kontextusban legalább annyira, mint sok másban. A legújabb bizonyítékok például arra utalnak, hogy bizonyos körülmények között a tömegek hajlamosak a Brexitre, Trumpra, Netanjahura és más indokolatlan politikai opciókra szavazni. Bár Kant kétségtelenül inspirálóbb, mint Einstein, Einstein hozzáállásának az az előnye, hogy úgy tűnik, összhangban van a tényekkel. Ez persze egy kicsit túlságosan leegyszerűsítő - Számos példa van arra, hogy emberek (bármilyen társadalmi-gazdasági státuszúak) csodálatosan viselkednek, éleslátó és nem nyilvánvaló politikai érveket hoznak fel, ellenállnak - intellektuálisan és gyakorlatilag - az elnyomásnak és a zsarnokságnak. Még arra is van példa, hogy *ugyanazok az* emberek egy bizonyos kontextusban csodálatosan viselkednek, míg más kontextusban borzalmasan. Az emberek, más szóval, bonyolult emberek. Ez fontos, mint később látni fogjuk. De legalábbis Einstein sokszor, sokszor helyesen fogalmaz. Az, hogy ez így van, minimális tanulságnak tűnik a közelmúlt eseményeiből, sőt, olyan tanulságnak, amelyet néhányan közülünk (talán azok, akiknek nem volt optimistább elméleti fejszékük) már régen megtanultak.

Most egy kicsit el akarok távolodni a politikától, hogy egy elvontabb kérdéstről beszélhessek. Mint látni fogjuk, ez nagyon is releváns a politikai vita szempontjából, amelyre rövidesen visszatérünk.

Az elvontabb kérdés az episztemikus és a gyakorlati viszonyáról szól, és a kérdések itt mindkét irányba irányulnak - hogy a gyakorlati elkötelezettségeknek van-e

episztemikus jelentősége, és milyen gyakorlati jelentősége van az episztemikus attitűdöknek. Kezdjük az elsővel¹⁵.

Sarah Stroud (2006) úgy¹⁶véli, hogy néha a barátság normái közvetlenül irányítják a hitet. Stroud szerint az ismeretelméleti reakcióink, mondjuk, egy barát viselkedésére vonatkozó zavaró bizonyítékokra adott válaszaink különböznek - és ami még fontosabb, különbözniük *kell* - az idegenekre vonatkozó hasonló bizonyítékokra adott válaszainktól. A "kellene" itt azért fontos, mert ha jobban belegondolunk, ezt a válaszkülönbséget nem tekintjük a racionalitás kudarcának (esetleg valamiféle akaratgyengeségnek). Erkölcsileg kívánatosnak, erényesnek, talán kötelezőnek, a barátság gyakorlatának és kapcsolatának konstitutív részének látjuk. Így hajlamosak leszünk több felmentő bizonyítékot keresni a barát esetében; hajlamosak leszünk több terhelő bizonyítékot követelni, mielőtt hajlandóak lennénk elkötelezni magunkat egy negatív következtetés mellett; hajlamosak leszünk értelmezni a bizonyítékokat pozitívabb módon; intellektuális (és néha más) erőforrásokat fogunk befektetni, hogy olyan magyarázatokat találjunk az adatokra, amelyek kevésbé zavaróak; és végső soron hajlamosak leszünk arra, hogy ne ítélkezzünk negatívan a barátainkról, még akkor sem, ha a rendelkezésünkre álló bizonyítékok alapján egy idegen esetében is teljesen ésszerű lenne egy hasonló ítélet. Sőt, barátságon belül úgy tűnik, hogy jogunk van ilyen hozzáállásra a barátaink részéről, és a barátunkban (vagy a barátság kudarcában) hibát látnánk, ha az ellenünk szóló elmarasztaló bizonyítékokat hajlandó lenne ilyen elfogultság nélkül kezelni. Ha Stroudnak igaza van, akkor azt, hogy mit higgyünk, nem teljesen a bizonyítékok határozzák meg, legalábbis a pártatlanul értelmezett bizonyítékok. Az *etikai* normák (itt a barátságról van szó) befolyásolják azt, hogy mit kellene hinnünk - vagy úgy, hogy mindent egybevetve episztemikus irracionálitást követelnek meg, vagy pedig úgy, hogy maguk¹⁷ az episztemikus normák is beszivárognak.

Akkor talán a kantiánusnak valami hasonlót kellene mondania. Az állampolgárok - talán azért, mert emberek általában véve, vagy talán azért, mert polgártársaink - jogosultak arra.

¹⁵ Itt köszönvesszem a "Mi a baj a paternalizmussal: (2016): Autonómia, hit és cselekvés.

¹⁶ Kawall (2013) hasonlóan vélekedik.

¹⁷ Stroud nem dönt e két lehetőség között.

fajta episztemikus hozzáállást a többiektől, amire a Stroud példájában szereplő barát nő jogosult a barátjától¹⁸. Talán ez a jogosultság teszi lehetővé, hogy olyan meggyőződések, amelyek egyébként az empirikus bizonyítékok alapján indokoltak lennének, nem azok. Talán legalább azzal tartozunk polgártársainknak, hogy több erőforrást fektessünk abba, hogy felmentő bizonyítékokat és jobb magyarázatokat keressünk a viselkedésükre, olyanokat, amelyek azt jobb fényben tüntetik fel (talán ez egy jótékony olvasata például az elit kritikusainak az előző szakaszban megfogalmazott erőfeszítésének). Einsteinnel talán nem az a baj, hogy nem reagál a bizonyítékokra - a száraz, tisztán ismeretelméleti bizonyítékokra -, hanem az, hogy nem úgy bánik az emberekkel ismeretelméleti szempontból, ahogyan *erkölcsileg* jogosultak lennének a bánásmódra. E felvetés alapján tehát az, hogy mit kell hinnünk polgártársainkról, részben morális státuszuktól függ, és talán a hozzájuk mint polgártársakhoz való viszonyunktól is. És ha egy Kant-szerű csavart tehetünk a dolgokra, akkor talán az, hogy mit kell hinnünk az emberekről, részben attól függ, hogy a legjobb esetben mivé válhatnak. Inkább Kantot kellene hinnünk, mint Einsteint, mert a szűken értelmezett evidenciáknál többnek kellene vezérelnie a hitünket.

De nem hiszem, hogy ez a gondolatmenet ellenállna a kritikának. Stroud vitája néha nem tesz elég világos különbséget a különböző kérdések között. Így az a kérdés, hogy mennyit fektessünk abba, hogy felmentő bizonyítékokat keressünk, vagy a már rendelkezésre álló bizonyítékok jóindulatúbb értelmezését, bár természetesen episztemikusan jelentős, egyáltalán nem tisztán episztemikus. Talán erkölcsi kötelességünk, hogy több felmentő bizonyítékot keressünk (a *bizonyítékok keresése* cselekvés, nem pedig hit), de hogy mit kell *hinnünk* egy adott pillanatban, az pusztán a rendelkezésünkre álló bizonyítékok függvénye.

¹⁸ Stroud esete - a barátság esete - az episztemikus *részrehajlás* esete, arról az episztemikus hozzáállásról szól, amellyel egyeseknek tartozunk, és arról, hogy ez miben különbözik a másokkal szembeni megfelelő episztemikus válaszoktól. Az a kísérlet, hogy ebben a kanti keretben használjuk, persze kissé túlzás - egyfajta *egyetemes* részrehajlássá válik, hogy hogyan kell episztemikusan részrehajlónak lennünk az egész emberiséggel szemben. De az ilyen módon univerzális részrehajlás gondolata az inkoherencia határán mozog.

Mindazonáltal hasznosnak tartom, hogy ezt a szövegben tárgyaljuk, mert úgy tűnik számomra, hogy Stroud vitájában az a mögöttes intuíció működik, hogy erkölcsi megfontolások irányíthatják a meggyőződéseket, és hogy ez az intuíció túléli a pártatlan perspektívára való áttérést. És persze, ha

Elektronikusan elérhető a következő címen:

<https://ssrn.com/abstract=2906292>

ebben tévedek, az csak megerősíti a gondolatmenet elutasítását (a szövegben később).

abban a pillanatban. Amikor tehát Stroud az ilyen gyakorlati kérdésekkel kapcsolatos intuíciókat - hogy mennyi erőfeszítést kellene tennünk a bizonyítékok jótékonyabb értelmezésének kidolgozására - veszi alapul, hogy mit kellene hinnünk egy adott bizonyítékalmaz alapján, akkor többet kér ezektől az intuícióktól, mint amennyire képesek. Talán - visszatérve a politikai esethez - polgártársaink különleges erkölcsi státusza befolyásolja azt, hogy miként kell bánnunk velük, beleértve azt is, hogy tartozunk-e nekik olyan dolgokkal, mint például a kétség előnye, vagy hogy több bizonyítékot keressünk, ha a rendelkezésre álló bizonyítékok azt sugallják, hogy Einsteinnek igaza volt (ezekre a kérdésekre a következő részben térek vissza). De ez nem érinti a tisztább kérdést, nevezetesen azt, hogy egy bizonyítékalmaz ismeretében azt, hogy mit higgyünk, befolyásolja-e a bizonyítékokon kívül bármi más.

Stroud is kifejti intuícióit ezzel a tisztább kérdéssel kapcsolatban. De nem hiszem, hogy valaha is kellően pontosan megfogalmazza a vonatkozó esetet. Az a fajta eset, amire én gondolok, az, amikor minden releváns bizonyíték megvan egy személyről; ezután jogosan alkotok negatív ítéletet a viselkedéséről valamilyen ügyben; ezután megtudom, hogy az a személy, akinek a viselkedéséről beszéltünk, a barátom; és ezután visszavonom a vonatkozó ítéletet. (Vagy hasonlóan az ellenkező irányba - a barátomra vonatkozó bizonyíték megvan; elutasítom a negatív ítéletalkotást; aztán rájövök, hogy valójában egy idegenről van szó; és folytatom a negatív ítéletalkotást). De amint a tisztább esetet leírtuk, Stroud állításai sokkal kevésbé válnak hihetővé. Nem úgy tűnik, hogy minden más dolog egyenlő, hogy a barát és az idegen esetében másképp kellene reagálnunk a meggyőződésünkben. Legalábbis, ha a barátság okot ad arra, hogy másképp reagáljunk ebben a esetben, akkor ez egy rossz fajta ok, hasonlóan ahhoz az okhoz, amiért azt hihetnénk valamit egy ajánlatból, hogy fizetnek nekünk, ha megteesszük.

Ez az érv még inkább megerősödik, ha figyelembe vesszük a vonatkozó bizonyítékok erősségét. Stroud például hangsúlyozza (2006, végig), hogy a barátsághoz nem kell vakságot tanúsítani a nyomasztó bizonyítékokkal szemben, vagy bármi ehhez hasonlót. Csupán azt követeli meg, hogy a barát némileg vonakodóbban higgye el, hogy a barátja viselkedett

szégyenletesebben, mint az idegenekkel szemben. Ha azonban elegendő bizonyíték van, a barátunk is be kell ismernie¹⁹. Visszatérve a politikai ügyre: Stroud gondolatmenete csak akkor segíthet Kantnak Einstein ellen, ha a tömegek irracionálisára és erkölcstelenségére vonatkozó bizonyítékok nem olyan erősek, ha legalábbis szoros az ügy. De a világért sem látom, hogy ez hogyan illeszkedik a tényekhez - bizonyára a közelmúltban, de nem csak a közelmúltban. A bizonyítékok megvannak, és elsöprőek. Még ha úgy is gondolod - az előző bekezdésben szereplő ellenvetés ellenére -, hogy a Kant-féle erkölcsi hozzáállás igazolja, hogy nem vagyunk hajlandóak behódolni az erkölcstelenség és az irracionális bizonyítékainak, olyan bizonyítékoknak, amelyek elég súlyosak lettek volna más hitek igazolásához, akkor is azt gondolom, hogy el kell ismerned, hogy a bizonyítékok (mostani) szintje mellett ez már nem opció.

A tömegekről - és persze az elitéről is - azt kell hinni, hogy egy rakás szerencsétlenség. Vannak pillanataik, persze. De bizonyos körülmények között valószínűleg - sőt, kénytelenek - olyan módon cselekedni és szavazni, ami mind erkölcsileg, mind a saját érdekeik szempontjából borzalmas. Azt hinni, hogy a Brexit-kampány sikere után jól reagálnak majd a bizonyítékokra, motivált vakságot igényel, nem pedig az emberek legjobb formájukban való inspiráló szemléletét. Azt gondolni, hogy a Trump-kampány sikere és az abban döntő szerepet játszó felháborító hazugságok iránti széles körű közöny után valószínűleg elhiszik az igazságot, csukott szemmel jár. És ha még Netanjahu nyilvánvalóan rasszista retorikájának folyamatos sikere után is azt gondolja, hogy a rasszizmus és a nacionalizmus csupán aberráció az emberek szellemi és motivációs összetételében, akik nagyjából tisztességesek, és akik megérdemlik Kant tiszteletét az emberiség iránt, akkor nem Kant látomása inspirálja. Ez bekötötte a szemedet.

¹⁹ Így Stroud egyik érdekes olvasata az, hogy a közelmúltban az ismeretelméletben népszerű *pragmatikai beavatkozás* erkölcsi analógiájára törekszik, amely szerint nagyjából a releváns ismeretelméleti normák érzékenyek az ügy gyakorlati (vagy erkölcsi) tétjére. Sokat foglalkozom ezzel - azzal, amit *morális beavatkozásnak* nevezhetünk - a "What's Wrong with Paternalism: Autonomy, Belief, and Action" (2016), valamint a "Political Philosophy and Epistemology: The Case of Public Reason" (megjelenés alatt).

Hadd emlékeztessenem önöket, hogy mindez tökéletesen összhangban van azzal a gondolattal, hogy - erkölcsi okokból - tartozunk az embereknek bizonyos ismeretelméleti erőfeszítésekkel. Például, hogy tartozunk azzal a polgártársainknak, hogy megpróbáljunk olyan értelmezéseket találni a rendelkezésre álló bizonyítékokról, amelyek nem vetnek rájuk olyan rossz fényt. És persze - és ez egészen döntő fontosságú - az elit felelősségének része lehet, hogy úgy manipulálja a körülményeket, hogy az emberek kevésbé legyenek irracionálisak és kevésbé erkölcstelenek. (Erre a 6. fejezetben még visszatérek). Csakhogy azt kell hinnünk a polgártársainkról, amit a (túlnyomó) bizonyítékok a legjobban alátámasztanak. És ez az, ami sokkal közelebb áll Einstein hozzáállásához, mint Kantéhoz.

Összeegyeztethetetlen-e ez a hozzáállás a polgártársainkkal szembeni tiszteletünkkel? Erre a kérdésre nem könnyű válaszolni, főleg azért, mert nem teljesen világos, hogy ebben a kontextusban mit jelent a tisztelet. Ha igazam van abban, hogy a bizonyítékok elsöprő többségükben alátámasztják ezeket a lehangoló következtetéseket sok polgártársunkkal kapcsolatban, akkor, azt javasoltam, ezt kell hinni velük kapcsolatban. Ha ez a meggyőződés - az elsöprő bizonyítékokkal összhangban - nem felel meg valamilyen állítólagos tiszteletszabálynak, akkor annál rosszabb ez a javasolt szabvány. De nem nyilvánvaló, hogy ez a tisztelet helyes (vagy akár helyes) mércéje. A tisztelet - legalábbis az a fajta, amely politikailag releváns lehet -, úgy tűnik számomra, elsősorban arról szól, hogyan *bánunk* másokkal, nem pedig arról, hogy mit *hiszünk* róluk²⁰.

Hogyan kell tehát bánni azokkal az emberekkel - a polgártársainkkal -, akikről inkább einsteni, mintsem kantianus a dolog, amiben hinni kell?

5. Hogyan kell az embereket kezelni

Bizonyára az alapértelmezett válasz arra a kérdésre, hogy hogyan kell bánni az emberekkel, a róluk alkotott, episztemikusan igazolt meggyőződések alapján adható. Ha jogosan hiszed, hogy vegetáriánus vagyok, akkor

²⁰ Talán néhány esetben, amikor nem elegendő bizonyíték alapján rosszat hiszel rólam,

tiszteletlenül viselkedsz velem szemben. Talán így van ez például néhány rasszista vagy sztereotipikus hiedelem esetében. De ha a hiedelmeid megfelelően reagálnak a bizonyítékokra, akkor nem látom, hogy sérthetnék a tisztelet politikailag releváns normáját.

nem kéne elvinnie engem egy steakhouse-ba. Ha joggal gondolja rólam, hogy nem beszélek franciául, akkor nem szabadna elvinnie egy francia nyelvű, felirat nélküli filmre. Ha joggal hiszi, hogy fáj a fejem, akkor fájdalomcsillapító gyógyszert kell a rendelkezésemre bocsátania, és így tovább.

Ez nem egy mély pont arról, hogy hogyan kell bánni az emberekkel. Ez egy szokásos pont a hit és a cselekvés közötti összefüggésekről. Azok a meggyőződések, amelyek alapján jogosultak vagyunk cselekedni - talán racionálisan kellene cselekednünk -, azok a meggyőződések, amelyekkel rendelkezünk²¹, legalábbis ha indokoltak; legalábbis ha tudásnak számítanak. És te mindenféle dolgot tudsz rólam és más emberekről, tehát amit tudsz (vagy talán indokoltan hiszel²²), annak kell játszania a szokásos hiedelem-szerepet a gyakorlati érvelésedben.

Ez azonban nem mindig van így. Egy esküdt vagy egy bíró joggal hiheti - sőt, tudhatja -, hogy a füstölgő pisztolyt a vádlott otthonában találták meg, mégis helytelen - sőt jogilag megengedhetetlen - lehet, hogy erre a meggyőződésére támaszkodik a cselekvés során, vagy legalábbis az ítélelhozatal²³ során, ha a házkutatás jogellenes volt. Ha megígérte, hogy találkozunk ebédre, de most már tudja, hogy sokkal produktívabb és sokkal szórakoztatóbb lenne az irodájában maradni, hogy tovább dolgozzon a dolgozaton (máris beindult a szekér!), akkor sem szabadna erre a meggyőződésre vagy az általa adott (vagy jelzett) indokra a szokásos módon cselekednie. Ha bizalmasan mondasz nekem valamit, azzal a feltétellel, hogy azt semmilyen módon nem fogom felhasználni, joggal hihetek neked, és valóban tudom, hogy amit mondtál, az igaz, de ettől függetlenül nem cselekedhetek

²¹ Vannak itt bonyolult kérdések, amelyeket szerintem nyugodtan megkerülhetek, például azt, hogy van-e szűk körű követelmény, hogy az ember a meggyőződései alapján cselekedjen, még akkor is, ha azok hamisak, vagy megalapozatlanok, vagy Gettierizáltak. Az én céljaimhoz itt elég, ha a vonatkozó racionális követelmény csak az egyén igazolt vagy akár ismert meggyőződéseire vonatkozik, vagy ha széleskörű.

²² Úgy gondolom, hogy a mi kontextusunkban nem tudok dönteni abban a kérdésben, hogy a kettő közül melyik - a tudás vagy az igazolt meggyőződés - szükséges az indokolt cselekvéshez.

²³ Vannak, akik úgy gondolják, hogy a tudás és a cselekvés *nagyon* szorosan kötődnek egymáshoz, talán úgy, hogy amit tudunk, az pontosan az, amit jogosultak vagyunk előfeltételként kezelni a gyakorlati érvelésünkben (Pace (2011, 256) például úgy gondolja, hogy ez a gondolat áll minden

pragmatikai behatolás-elszámolás mögött). A szövegben szereplő példa tehát aggasztó lehet, mert úgy tűnik, hogy megszakítja ezt a kapcsolatot. De nem így van. Még ha igaz is, hogy a bírónak nem szabadna felhasználnia azt a premisszát, amit tud (hogy a füstölgő pisztolyt a vádlott otthonában találták) az ítélethez vezető gyakorlati érvelésben, akkor is felhasználhatja azt a gyakorlati érvelés más eseteiben. A tudás és *egyes* cselekedetek közötti szükségszerű összefüggés összhangban van azzal, hogy néhány más cselekedet esetében elutasítja az ilyen összefüggést.

rajta²⁴. Most a másik irányba haladva - néha erős okunk van arra, hogy *úgy* cselekedjünk, *mintha* valami igaz lenne, még akkor is, ha nem tudjuk, hogy igaz, vagy még akkor is, ha tudjuk, hogy nem az, vagy hogy *egy feltételezés*, nem pedig egy meggyőződés alapján cselekedjünk.

Most tehát feltehetjük a kérdést: talán Einsteinnek igaza van mind a bizonyítékokat illetően, mind pedig - az előző részben leírtak alapján - a hit dolgát illetően. De talán Kantnak mégis igaza van a *cselekvést* illetően. Talán azt kellene hinnünk polgártársainkról, hogy valószínűleg mindenféleképpen rossz döntéseket hoznak, legalábbis bizonyos (meglehetősen gyakori) körülmények között. De talán mégis úgy kellene kezelnünk őket, mintha nem így lenne, mintha kötelesek lennének reagálni az okokra, amelyeket például egy intelligens vitában felajánlunk nekik?

Azt hiszem, van valami érdekes és mélyreható ebben a felvetésben. És azt hiszem, mélyen kanti²⁵ - az a gondolat, hogy az erkölcs azt diktálja, hogy az embert úgymond a legjobb vagy legracionálisabb része szerint kezeljük, végül is a kanti erkölcsfilozófia²⁶ egyik fő szála. Persze, az a gondolat, hogy az embereket olyan, a viselkedésükre vonatkozó előrejelzések alapján kell kezelnünk, amelyekről tudjuk, hogy hamisak, vagy zárójelbe téve a róluk szóló állításokat, amelyekről tudjuk, hogy igazak, erősen indoklásra szorul. De nyitott akarok maradni arra a lehetőségre, hogy bizonyos kontextusokban ez az indoklás megadható. Csakhogy a miénk nem ilyen kontextus.

Itt ugyanis a politika, vagy legalábbis a politikai filozófia összefüggésében vagyunk. És a politikának konstitutív jellemzője, hogy több ágensről van szó. Tegyük fel, hogy

²⁴ E jelenség értelmezésének egyik befolyásos módja a Raz-féle kizáró ok fogalmának felhasználása - az ok, amiért nem cselekedhetünk más okok miatt. A bírónak van oka arra, hogy elítéljen, mondhatjuk, de van oka arra is, hogy ne ennek az oknak megfelelően cselekedjen (az oknak, hogy ne ennek az oknak megfelelően cselekedjen, köze van például a megfelelő ösztönzők megteremtéséhez a jogalkalmazáshoz). Önnek van oka - az adott körülmények között a legsúlyosabb ok - arra, hogy az irodájában maradjon és folytassa a munkát, de van oka (hogy megígérte, hogy találkozunk) arra, hogy ne cselekedjen ezen ok alapján, és így tovább. A kizáró okokról lásd a "Hatóság és indoklás" című írást (2014, 6. szakasz), és az ott található számos hivatkozást Razra. Nem ez az egyetlen módja annak az állításnak az alátámasztására, hogy néha a kapcsolat aközött, amit tudunk, és aközött, ami alapján (egy adott módon) cselekednünk kellene, nem olyan közvetlen, mint azt gondolnánk.

²⁵ Bár hadd hangsúlyozzam még egyszer, hogy nem foglalkozom történelemmel, és nem tudok (és ezért nem is fogok) felelősségteljesen exegetikai állításokat tenni Kantról.

²⁶ Korsgaard a súlyos demenciában szenvedő emberek kezelésére vonatkozó normákról stb. ...

el kell döntenie, hogyan kezeljen egy konfliktust két ügynök, Adam és Barbara között. Tegyük fel, hogy tudjuk, hogy Ádám nem fog reagálni az okokra (bizonyos körülmények között), hogy nagy valószínűséggel erkölcstelenül, esetleg irracionálisan fog viselkedni. Lehet, hogy bizonyos kontextusokban tartozol azzal Ádámnak, hogy figyelmen kívül hagyod ezt az információt, és úgy kezeled őt, mintha ő is a Végek Országának tagja lenne. Ez megint a felemelő, mélységes kanti gondolat. De Barbara felé is vannak kötelességeid. És ha Ádám irracionális és erkölcstelen viselkedése Barbara rovására fog menni - különösen, ha valószínűleg megsérti a jogait -, akkor tartozol neki azzal, hogy *ne* hagyod figyelmen kívül ezt az információt; tartozol Barbarának azzal, hogy ne úgy kezeld Ádámot, ahogy a legjobb esetben is cselekedhet, hanem úgy, ahogy - így a bizonyítékok egyértelműen mutatják - valószínűleg fog.

Politikai esetben mindig van egy ilyen Barbara. Talán - ebben tényleg nem vagyok biztos -, ha Ádám szavazata az Obamacare hatályon kívül helyezésére csak Ádámnak ártana, akkor a tisztelet megkívánná, hogy megelégedjünk azzal, hogy okokat kínálunk neki arra, hogy ne tegye ezt, anélkül, hogy megpróbálnánk rábökni vagy manipulálni, hogy megváltoztassa a véleményét - még akkor is, ha tudjuk, hogy valószínűleg nem fog jól reagálni a neki mutatott okokra. De mindez nem számít, mert azzal, hogy az Obamacare hatályon kívül helyezésére szavaz (vagy esetleg Trumpra szavaz), sok más ember érdekeinek visszavetésében is részt vesz, és talán a jogait is megsérti. Tehát bármit is tartozunk *neki*, tartozunk *nekik azzal*, hogy gyakorlatilag bölcsen cselekedjünk, hogy megpróbáljuk elkerülni ezt a kárt. És ennek módja az lesz, hogy úgy kezeljük Ádámot, ahogy a bizonyítékok szerint valószínűleg viselkedni fog, nem pedig úgy, ahogy a kantiánus reméli²⁷.

Talán néha tehát az, ahogyan valakivel bánni kell, olyan feltételezéseken alapul, amelyekről tudjuk vagy joggal hisszük, hogy hamisak. Nem így van azonban, ha ez valaki más kárára történik. És a politikában ez mindig így lesz²⁸.

²⁷ Tehát itt lehet egy konfliktus - lehet, hogy Ádámnak tartozol azzal, hogy bizonyos információkat figyelmen kívül hagysz, a sok Barbarának pedig azzal, hogy nem teszed. De ez nem egy nagyon kihívó

konfliktus, úgy tűnik nekem. Ádám éppen Barbara jogát készül megsérteni. Barbara elsőbbséget kap. (Sőt, lehet, hogy Ádámnak *általában* is tartozik azzal, hogy bizonyos információkat figyelmen kívül hagyjon, de ennek a kötelezettségének a hatálya nem biztos, hogy kiterjed azokra az esetekre, amikor Ádám várhatóan megsérti mások jogait.)

²⁸ A szövegben szereplő érvelés - mások bevonásáról, akiknek a kárára lesz, ha valakit a kanti magatartás szerint kezelünk - nem csak a politikában érvényes. Nem

6. A tömegeket irányítani kell, vagy meg kell velük érvelni?

Most abban a helyzetben vagyunk, hogy megválaszoljunk egy kérdést, amely már egy ideje ott van a háttérben. Hogyan kellene az elitnek - azoknak, akiknek van némi befolyásuk, hatalmuk - bánnia a tömegekkel? Különösen, hogy érveljenek-e velük, vagy irányítsák őket? Ismét a kantianus az egyik, az einsteini a másik irányvonalat képviseli. Ismétlem, nem kellene végig az einsteini útra lépnünk, de ismétlem, legalább a kanti utat kerülnünk kellene. Mert a bizonyítékok megvannak - a tömegek nem ésszerűek.

Itt meg kell állnom, hogy megelőzzek egy félreértést, amely valószínűleg azért fordulhat elő, mert a rawlsiak kisajátították az "ésszerű" szót, és teljesen más jelentést²⁹ adtak neki. A rawlsiakkal ellentétben *én az "ésszerű" alatt azt értem, hogy nos, ésszerű.* Remélem, hogy a kifejezést a természetes nyelvi jelentésében használom, vagy legalábbis a természetes nyelvi jelentéseinek egyikében. Ebben az értelemben valaki akkor ésszerű, ha érvel, hajlandó meghallgatni az érvelést, hajlandó reagálni az érvekre. Ebben az értelemben tehát csak akkor érheti meg valakivel érvelni - a viselkedésének befolyásolása reményében - , ha az illető ésszerű. És ebben az értelemben sok-sok szavazó, sok alkalommal, sok témában, egyszerűen nem ésszerű. Ha egy Netanjahu támogatóval vitatkozol, aki azt állítja, hogy valójában nincs megszállás, és aztán éppen erre az állítólagos tényre alapozva utasít el minden, a megszállt területekről érkező tanúvallomást, akkor a megszállásról nem lehet velük szót érteni. Ha egy Trump támogatóval beszélgetsz, aki ragaszkodik ahhoz, hogy Mexikó fizetni fog.

világos számomra, hogy ez maximálisan széles körben érvényesül-e, oly módon, hogy teljesen alássa azt a kanti gondolatot, amelyet korábban érdekesnek és mélyrehatóknak jellemeztem.

²⁹ Nem vagyok rajongója sem a politikai liberalizmusnak (vagy a nyilvános ész hagyományának), sem különösen annak, ahogyan az ebben a hagyományban dolgozó emberek az "ésszerű" szót használják. Lásd a "Against Public Reason" (2015) című könyvet. De itt nem az számít, hogy milyen elméleti használatra használják az ésszerűség fogalmát, hanem az, hogy más jelentéssel használják, ahogyan azt a szövegben kifejttem.

a falért, megkérdezed tőlük, hogyan fog ez megvalósulni, és nincs mit mondaniuk, de nem is érdekli őket, akkor nem lehet velük érvelni. Ha megkérdezel egy Brexit-párti embert az EU-ból való kilépés gazdasági következményeiről, valami optimistát mondanak, és amikor szembesíted őket a közgazdászok (és más szakértők) nagyjából egyöntetű véleményével, akkor Michael Gove hírhedt állítását visszhangozva válaszolnak, miszerint Nagy-Britanniának elege van a szakértőkből, akkor nem lehet velük érvelni.

Sok-sok kérdésben, sok-sok körülmény között sok-sok emberrel nem lehet szót érteni. Ha egyáltalán van hatalmad, és ha érdekel, hogy produktívan használd, akkor ezekben az esetekben mindent meg kell tenned, hogy irányítsd a tömegeket, nem pedig, hogy érvelj velük.

Tudom, hogy nem szép dolog ilyet mondani. De ragaszkodom hozzá - úgy gondolom, hogy veszélyes az a tény, hogy egyes politikai filozófusok arra bátorítanak minket, hogy hagyjuk figyelmen kívül (vagy akár ne is lássuk) ezeket a tényeket, csak azért, mert nem szép dolog ezt mondani. Mégis, vannak dolgok, amiket kimondhatunk, hogy az igazságot valamivel elviselhetőbbé tegyük. Íme néhány.

Először is, sok eset, amely ilyen értelemben ésszerűtlenségként értelmezhető, talán másképpen is értelmezhető. A szakértőkkel szembeni szkepticizmus - természetesen a közgazdaságtanban - lehet az igazság és az ész dogmatikus elutasítása, de lehet egészséges szkepticizmus is az öncélú elitekkel és az általuk használt tudományos zsargonnal szemben, amellyel osztályérdekeiket leplezik. Talán egyeseknél ez így értendő a legjobban, és akkor talán még mindig van szerepe az érvelésnek. És hadd emlékeztessem önöket, hogy talán tartozunk annyival polgártársainknak, hogy ne menjünk bele túl gyorsan politikai kudarcaik terhelő értelmezésébe.

Másodszor, nem hiszem, hogy az emberek ésszerűek lennének vagy nem lennének. Sokkal inkább azt, hogy a különböző emberek különböző körülmények között és különböző kérdésekben különbözőképpen ésszerűek. Tehát abból, hogy valaki egy témában ésszerűtlen, még nem következik, hogy az egész témában pusztán kezelni kellene.

Harmadszor, bár a fent említett példákban és sok másban az érintettek nem reagálnak az érvelésre, ez nem jelenti azt, hogy nem tudnak reagálni. Talán át tudnak esni egy észérvekre való áttérése, vagy valamilyen más politikai metamorfózison. Tehát lehet, hogy nem elveszett okok. Csakhogy ehhez valóban megtérésre lesz szükség (az adott témában), mégpedig olyanra, ami nem az érvelésből fog fakadni. Ha növelni tudod egy ilyen megtérés valószínűségét, csak rajta. De ez a menedzselés, nem pedig a velük való érvelés esete lesz.

Negyedszer, ami ehhez kapcsolódik, és ami a legfontosabb, az egyik legfontosabb dolog az emberek irányításában - amikor nem lehet velük érvelni -, hogy megpróbáljuk megváltoztatni ezt a tényt. Mivel az emberek nem általánosságban ésszerűek vagy ésszerűtlenek, hanem a körülményektől erősen függő módon, megpróbálhatod úgy manipulálni a körülményeket, hogy nagyobb valószínűséggel több ember legyen ésszerű. Ha például az emberek hajlamosak kevésbé ésszerűek lenni a nagy egyenlőtlenségek mellett, akkor itt van egy újabb okunk arra, hogy több egyenlőségre törekedjünk - minél egyenlőségibb egy társadalom, annál gyakrabban lehet a tömegeket inkább segítőkészen meggyőzni, mintsem irányítani. Ha például a szorongás gátolja az ésszerűséget (és nem lenne meglepő, ha nem így lenne?), akkor itt egy újabb okunk van arra, hogy olyan szociális biztonsági hálóra törekedjünk, amely legalább bizonyos szorongásokat csökkent. És így tovább³⁰.

Az elitnek néha inkább irányítania kell a tömegeket, mintsem velük szót érteni, de amikor irányítja őket, az egyik fontos szempont, amely szabályozza, hogyan kell őket irányítani, az a remény - néha szükségszerűség -, hogy ésszerűvé tegye őket, talán néha az ésszerűségre való áttérés ösztönzésével, de sokkal gyakrabban a manipulálással.

³⁰ Noam Chomsky azt állítja, hogy az USA jelenlegi problémájának egy része a munkásszakszervezetek tönkretételéből ered, amelyek korábban a tények és az elemzések tekintetében meglehetősen megbízható fórumokat biztosítottak (Polychroniou 2016). Ha ebben igaza van, akkor ez egy újabb példa arra, hogy a hatalmon lévők hogyan manipulálhatják a körülményeket úgy, hogy az emberek ésszerűbbé váljanak.

El kell ismernem, hogy amikor a több ésszerűséghez több egyenlőségre vagy egy tisztességes biztonsági hálóra van szükség - ezek a könnyű esetek. Itt van egy nehezebb eset, amely számomra központi politikai jelentőségűnek tűnik a jelenlegi eseményekben. Talán az emberek hajlamosak kevésbé ésszerűek lenni, ha elvárják tőlük, hogy szégyelljék magukat az életmódjuk miatt, és ez még

akkor is (talán különösen), ha az szégyent érdemel, mondjuk, mert rasszista vagy szexista vagy valami hasonló. Ilyen esetekben veszélyes kompromisszumot lehet kötni a rasszizmus és a szexizmus elleni küzdelem és az emberek ésszerűvé tételének (és általánosabb értelemben vett irányításának) szükségessége között. De ez csak egy másik fajtája lenne a nagy tétellel járó kompromisszumoknak, amelyekről a politika szól.

körülmények között az ésszerűség szempontjából kedvezőbb irányokba. Ezt reálisan kantiánus nézetnek tekinthetjük: Az embereket nem szabad úgy kezelni, mintha már most is valami inspiráló dolog lenne, ami nyilvánvalóan nem az, de mindent meg kell tennünk annak érdekében, hogy azzá váljanak. Nos, nem gondolom, hogy ez a fajta megfontolás itt abszolút elsőbbséget élvez - ez egy újabb megfontolás, amely releváns a hatalom gyakorlása szempontjából, de nem mindig és szükségszerűen üti felül az összes többi erkölcsileg releváns megfontolást. Néha azonban különbséget fog tenni.

Tudom, hogy mindez szörnyen arrogánsan hangozhat, de remélem, hogy legalább az utolsó bekezdés megmutatja, hogy ez nem feltétlenül van így³¹. Ami elfogadhatatlanul arrogáns lenne, az az, ha azt gondolnánk, hogy néha te, vagy én, vagy mi, *alapvetően jobbak vagyunk a tömegeknél*. De ez nem az én véleményem. Az én nézetem az, hogy *kiváltságosok* vagyunk, többek között ismeretelméleti szempontból is. Szerencsések vagyunk, hogy olyan körülmények között élünk, amelyekben a tömegek erkölcsi és racionális hibái kevésbé valószínűek. Bár fáj, de rendkívül fontos - az intellektuális becsületesség, az erkölcsi tisztesség és a politikai bölcsesség jegyében - elismerni, hogy ott - ésszerűtlenség, Netanjahu, Trump, Brexit - csak Isten kegyelméből járok én³². Tehát, ha ilyen szempontból kiváltságos vagy, és ha van egyáltalán hatalmad, akkor meg kellene próbálnod, hogy minél több ember legyen hasonlóan kiváltságos.

Tehát amit mondok, nem olyan rossz, mint amilyenek hangzik. Az én nem-kantiánus történetemben is fontos politikai szerepet játszik a tömegek ésszerűsége való lehetősége, és ami a munkát végzi, az nem éppen az arrogancia. De mégis, a tömegeket néha inkább menedzselni kell, mint - természetesen inkább, mint *csak* - észérvekkel bírni.

Ezekben az esetekben, ha van

³¹ És persze azt is gondolom, hogy néha - ha a bizonyítékok meggyőzően alátámasztják - az arrogancia teljesen helyénvaló.

³² John Bradfordot idézve (vagy legalábbis azt, amit gyakran neki tulajdonítanak). Úgy gondolom, hogy ez az igazság fontos magja a 2. szakaszban leírt elitkritikában. Ha valaki - például az elit tagja - anélkül kritizálja a tömegeket, hogy elismerné a mindig is fontos ott-csak-az-isten-érdeke-ért-az-isten-ért-én belátást, akkor intellektuális, erkölcsi és politikai mulasztásban vétkes. Amit én azonban hangsúlyoztam, az az, hogy a tömegek erkölcstelenségére és irracionálisára vonatkozó bizonyítékokra való megfelelő válaszadásnak nem minden módja egyenlő az ott- de-az-isten-ért-am-ért-em-ért belátás elmulasztásával.

hatalmat, és figyelmen kívül hagyja ezt a szomorú tényt, akkor felelőtlenül él vele. A kívánsággondolkodás nem válik kevésbé irracionálissá, ha a politikai hatalommal rendelkezők hajtják végre, csak sokkal veszélyesebbé.

Ezekben az esetekben az elit problémája nem az lehet, hogy a tömegeket irányítja, hanem az, hogy nem *jól* irányítja őket. Úgy gondolom, hogy ez sokkal hihetőbb vád az elit ellen a mi három tesztetünkben. Igen, az elitek részben hibásak, de nem - és természetesen nem csak - azért, mert nem megfelelően érvelnek az ésszerűtlenekkel. Sokkal inkább abban bűnösök, hogy nem tudták jól kezelni az ésszerűtleneket, és nem tudták úgy manipulálni a körülményeket, hogy azok ésszerűbbé váljanak. Itt is - talán a legnyilvánvalóbban - az elit kudarca az erős jóléti állam jellegű mechanizmusok bevezetésében (gyakran az, hogy egyes elitek *sikeresen kiiktatják* ezeket a mechanizmusokat) a probléma nagy részét képezi. És ezért minden bizonnyal a hatalommal rendelkezők a felelősök.

Vegyük észre, hogy mindez nem mentség a tömegek számára - pláne nem teljes mértékben. Lehet, hogy néhányukat valóban nem lehet hibáztatni azért, hogy a Brexitet, vagy Trumpot, vagy Netanjahut támogatták, de sokukat egészen biztosan lehet, legalábbis bizonyos mértékig, és talán még azok közül is, akiket nem lehet hibáztatni, néhányan felelőssé tehetőek azért, hogy ezt tették, a "felelős" valamilyen gyengébb, nem hibáztatással kapcsolatos értelmében. Csakhogy a felelősség, sőt a hibáztatás kijelölése nem zéróösszegű³³ játék. Annak megállapítása, hogy sok Trump-támogatónak jobban kellett volna tudnia - talán jobban *is* tudta -, semmit sem von el az elitek felelősségéből, akik - bölcsebben és csodálatra méltóbb módon eljárva - úgy manipulálhatták volna a körülményeket, hogy a tömegek rossz döntései kevésbé valószínűek legyenek, talán mert ésszerűbbé teszik őket. És az ellenkező irányban, megjegyezve, hogy a brit elitnek sokkal többet kellett volna tennie annak érdekében, hogy az EU-tagságból származó előnyök eloszlását biztosítsa.

³³ Bár ez semmiképpen sem eredeti megállapítás, mégis érdemesnek tűnik hangsúlyozni, tekintve, hogy az emberek - még a filozófusok is - számos alkalommal úgy tűnik, hogy ennek tagadását feltételezik. Erre a pontra lásd például Lázár ... (és az ottani hivatkozásokat?).

igazságosabb, hogy ezen elitek egyes tagjai hibáztathatók azért, hogy nem tették ezt, és hogy ha így tettek volna, akkor a Brexit támogatása gyengébb lett volna - mindez nem menti fel azokat a polgárokat, akik a Brexitet támogatták, tudva (vagy gondatlanságból nem tudva) az EU-ból való kilépés romboló következményeit, vagy idegengyűlölő indítékokból támogatták a Brexitet. Bőven van miért hibáztatni őket.

Itt van egy másik módja ennek a pontnak. Gyakran a bölcsek képesek megjósolni a tömegek erkölcstelenségét és irracionálisát. Amikor ez így van, a felelős elitek figyelembe veszik ezt az erkölcstelenséget és irracionáltságot - mind azáltal, hogy megpróbálják megfékezni a károkat (többek között magukat a tömegeket), mind pedig, ahogy fentebb hangsúlyoztuk, megpróbálják megteremteni azokat a körülményeket, amelyek között a tömegek kevésbé valószínű, hogy erkölcstelenül és irracionálisan cselekedjenek. Ilyen esetekben ez az, amit a tömegek jó irányítása jelent. Ilyen esetekben tehát a tömegek erkölcstelen és irracionális döntései - bármennyire is hibáztathatóak közülük sokan - nem mentik fel az elitet. Az elitek részben felelősek lehetnek éppen azért, hogy a tömegek (talán vétkesen, de előre láthatóan) erkölcstelenül és irracionálisan cselekszenek. Ez az elitek vádja, amit szerintem komolyan kell venni. De ez a vád, hogy megismételjem, nem arra fut ki, hogy az elitet azzal vádoljuk, hogy a tömegeket irányítja, ahelyett, hogy velük érvelne, hanem inkább azzal, hogy nem jól irányítja a tömegeket. Egy felelős elit úgy fogadja a tömegeket, ahogyan találja őket, és egyszerre próbálja meg visszafogni a hiányosságaikból eredő károkat, és a jövőben kevésbé valószínűvé tenni az ilyen hiányosságokat.

7. Ideális és nem ideális elmélet a politikai filozófiában

Mennyire szól ez *rólunk*? Tudod, te és én, tisztességes emberek, a jót szeretők, akik olvasunk, írunk és politikai filozófiát tanítunk?

Néhányan közülünk szeretjük azt mondani magunknak, hogy mi is az elit részei vagyunk. Bizonyos helyeken, és az "elit" bizonyos értelemben biztos vagyok benne, hogy ez igaz. De az "elit" azon értelmezése, amit én

ami itt érdekel, az a *hatalomhoz* legszorosabban kapcsolódó. És akkor, tényleg nem vagyok benne biztos. Igaz, a hatalomnak több fajtája van. A hatalom egyfajta hatalom, ha valaki hirdetést vásárol a New York Timesban, és egy másik hatalom, ha valaki ír egy véleménycikket, amit a NYT leközi. A hatalom, amely mondjuk egy parlamenti mandátummal jár, nagyon fontos, de az ékesszólás és az a képesség, hogy emberek csoportjait egy eszme köré szervezzük, szintén nem éppen semmiség. Nem akarom tehát nevetségessé tenni azt a lehetőséget, hogy még az akadémiai politikai filozófusoknak is van *némi* hatalmuk (bár különösen óvatossá kell lennünk, hogy elkerüljük azt a hibát, amely sokkal gyakoribb a politikai filozófusok körében, hogy *túlbecsüljük* a hatalmunkat). Ha egyik mondanivalónknak sincs politikai befolyása, akkor nem vagyunk az elit tagjai az itt releváns értelemben, legalábbis nem azért, hogy politikai filozófusok vagyunk. Feltételezem azonban, hogy ez nem így van, hogy ez a kissé lehangoló (bár talán kissé felszabadító) gondolat hamis. Néha számít, amit egyesek közülünk írnak és mondanak, talán azért, hogy befolyásolják az aktivistákat, vagy a politikusokat, vagy legalábbis a diákjainkat. Nem tudom, hogy ez így van-e - ez egy empirikus spekuláció, amit nem lenne könnyű megerősíteni vagy megcáfolni. Hadd mutassam be tehát kifejezetten feltételezésként.

Ha ez így van, akkor az elitek felelősségéről szóló vita a politikai filozófusokra is vonatkozik. Nem elégedhetnek meg felelősen azzal, hogy azt a politikai hatalmat, amellyel ténylegesen rendelkeznek, úgy használják ki, hogy figyelmen kívül hagyják a tömegek (és más elitek, sőt, saját maguk) kiszámítható irracionális és erkölcstelen viselkedését. Ez pedig azt jelenti, hogy nem elégedhetnek meg azzal, amit - Rawls nyomán - "ideális elméletnek" neveznek.

A kifejezésnek ma már sokféle értelmezése közül itt az az eredetileg Rawlstól származó értelmezés a releváns, amely szerint az ideális elmélet (mondjuk a politikai igazságosságról) az az elmélet, amely az igazságosság olyan elveit fogalmazza meg, amelyek teljes megfelelés mellett alkalmasak, azaz alkalmasak egy olyan társadalomra, amelyben nagyjából mindenki nagyjából mindig betartja az említett igazságossági elveket. Rawls híres módon valamiféle prioritást tulajdonított annak, hogy a

ideális elmélet³⁴, és az utóbbi időben robbanásszerűen megnőtt az ezzel és a kapcsolódó módszertani kérdésekkel³⁵ foglalkozó szakirodalom.

Nem hiszem, hogy bármi rossz lenne az ideális elméletben. Az ideális elmélet sok összefüggésben érdekes lehet, és az, hogy egy téma érdekes, gyakran - legalábbis a filozófiában - minden ok, ami ahhoz szükséges, hogy foglalkozzunk vele. De az ideális elmélet, ezt mindig szem előtt kell tartanunk, még egyáltalán nem mond semmit a valós világról, mindazokkal a nem-megfelelőségekkel együtt, amelyeket találunk (és amelyekkel kénytelenek leszünk továbbra is találkozni) benne. És ha a politikai filozófusok csak ideális elméletet csinálnak, annak ellenére, hogy van némi hatalmuk, akkor megszegik az előző szakaszban védett követelményt, nevezetesen, hogy a tömegeket úgy vegyék, ahogyan találják, és ha szükséges, kezeljék őket. A politikai filozófusoknak - vagy legalábbis a *politikai filozófiának*³⁶ - kell, hogy legyen mondanivalója a való világról, kell, hogy legyen mondanivalója a jóhiszemű politikai aktivistáknak és ügynököknek. Ha nincs, mert nincs hatalma, az lehet, hogy kiábrándító, de nem baj. Ha még akkor sem, *ha van* némi hatalma, akkor ez erkölcsileg tarthatatlan és politikailag bölcs dolog.

És amikor nem-ideális elmélettel foglalkozunk - vagyis amikor a politikai filozófiát olyan módon végezzük, hogy figyelembe vesszük a várható nem-megfelelőséget -, ismét ugyanazokat a kettős követelményeket találjuk: A tömegeket úgy kell venni, ahogyan találjuk őket, néha Einsteinnel, nem támaszkodva kanti idealizációkban³⁷ arra vonatkozóan, hogy a legjobb esetben mivé válhatnak, és kezelni őket; és úgy is kell cselekedni, hogy a tömegeket valószínűleg ésszerűbbé tegyük, és akkor inkább érvelni velük, mint kezelni őket³⁸.

³⁴ Nem világos, hogyan kell érteni a vonatkozó prioritás fajtáját. Erről többet mondok az "Ideális Theory, Utopianism, and What's the Question (in Political Philosophy)" (kézirat).

³⁵ Lásd még egyszer az ibid. és az ottani hivatkozásokat. Lásd még a *Social Philosophy and Policy* című folyóirat nemrég megjelent számát (33, 1-2, 2016. október), amely teljes egészében ennek a témának szenteli magát.

³⁶ Feltehetően nem okoz gondot a területen belüli munkamegosztás, hogy egyesek ideális elmélettel, mások pedig nem ideális elmélettel foglalkoznak.

³⁷ Említettem már, hogy nem foglalkozom történelemmel? Kant politikai filozófiájának egyik lehetséges olvasata az, hogy pusztán eszmeelméletet művel. Nem tudom, ez mennyire hihető olvasat.

³⁸ Többet mondok az ezzel kapcsolatos kérdésekről, és különösen ragaszkodom ahhoz, hogy a

mások által elkövetett erkölcsi kötelességek várható megsértéséről való gondolkodás megfelelő módja ugyanolyan körülmény, amelyet ugyanúgy figyelembe kell venni, mint minden mást, az "Ideal Theory, Utopianism, and What's the Question (in Political Philosophy)" című könyvben.

8. Szóval - mi lesz most?

Ha jobban belegondolunk, mindennek egyáltalán nem kellene meglepőnek lennie, és ha mégis, akkor ez csak azért van, mert túlságosan is a rossz - bár talán inspiráló - politikai filozófia hatása alatt álltunk. Sőt, még a címemben is csalok egy kicsit. Mindaz, amit itt mondtam, mindig is igaz volt. Ezek nem igazán a politikai filozófia kérdései, kifejezetten Trump, a Brexit és Netanjahu korában. Ez csak politikai filozófia az emberek számára. Csak éppen Trump, a Brexit és Netanjahu korában talán még nyilvánvalóbbá válik az ilyen politikai filozófia szükségessége.

Akkor mit tegyünk? A legjobbat, amit csak tudunk. Nincs szükség politikai forradalomra. Különösen a demokrácia még mindig indokolt lehet. Még ha mindenben igazam is van, amit itt elmondtam, ebből nem következik, hogy valami más kormányzati rendszer előnyben részesítendő. Ami ebből következik, az csupán egy felső korlát arra vonatkozóan, hogy a demokrácia igazolása mennyire izgalmas lehet. Nem hiszem, hogy hitelt érdemlően lehet azt állítani, hogy a demokrácia azért csodálatos, mert lehetővé teszi a nemes tömegek számára, hogy bölcsességüket és csodálatra méltó hajlamukat példázzák. De ki gondolta ezt valaha is? Még érdekesebb, hogy nem hiszem, hogy bármi, ami távolról is hasonlít a demokrácia deliberatív felfogására, igazolható lenne, legalábbis a valós világra vonatkozóan, a nem ideális elméletben. Amiről normatív elméletet akarunk, az a *politika* - a valós világ politikája -, és ez a dolog egyáltalán nem hasonlít a deliberatív demokráciáról írók álmaira, és nem is fog a belátható jövőben³⁹. De a demokrácia instrumentális, Churchill-féle igazolása még mindig nagyon is játékban van, és a politikai körülmények széles skáláján győzedelmeskedhet.

Mit tegyünk tehát? Akik közülünk erre hajlamosak és tehetségesek, azoknak politizálniuk kellene. Nem valami letisztult, hiperintellektuális, felemelő politikát. Igazi politikát, olyat, amely néha a tömegeket irányítja, amely a jót segíti elő, és talán azt is, hogy azt teszi

³⁹ Gerald Gaus politikai filozófiájában nagyon kevés olyan dolog van, amivel egyet tudok érteni, akár általánosságban (itt lásd a "The Disorder of Public Reason" (2013) című írásomat), akár konkrétan a Brexitről és Trumpról szóló legutóbbi kommentárját illetően (Gaus 2017). De a deliberatív demokrácia reménytelenségét illetően teljes mértékben egyetértünk.

kevésbé valószínű, hogy a tömegek kezelésére a jövőben is olyan gyakran lesz szükség. Az ilyen politika rendetlen lesz, az biztos. Ha nem bírja a hőséget, maradjon ki a konyhából. De remélem, elég megfontolt, bölcs, tisztességes ember nem fog. A kanti nézet inspiráló, egyetértek. De abban is van valami inspiráló, ha Einstein felismeri az igazságot, majd közbelép, hogy a való világban változtasson. Különösen, ha ezt *jól* tudod csinálni.

Nekünk, politikai filozófusoknak pedig azt kellene tennünk, amit szoktunk, azt hiszem - a politikáról elmélkedni. De a *politikáról* kell gondolkodnunk, nem pedig annak valamilyen illuzórikus, kantiánus ihletésű rokonáról; ezt az aktivizmus jegyében kell tennünk (és néha az utcán); és soha nem szabad úgy tennünk - vagy, isten ments, meggyőznünk a diákjainkat -, hogy minden rendben van, mert az emberek olyan csodálatosan értelmesekek. Talán nem túl nagy remény, hogy a Brexit, Trump, Netanjahu és a hozzájuk hasonló legalább ennyire pozitívan járulnak hozzá - hogy ez az illúzió többé ne legyen tiszteletre méltó sem a politikai filozófiában, sem máshol.

Kenneth Boyd (2015) "Assertion, Practical Reasoning, and Epistemic Separabilism",
Filozófiai tanulmányok 1907-27172,.

David Enoch (2007), "A nézeteltérés komolyan vétele: Néhány kritikai észrevétel Jeremy Waldron *Law and Disagreement* című könyvéhez", *The Israel Law Review* 22-3539,.

(2011) *Az erkölcsiség komolyan vétele: A Defense of Robust Realism*
(Oxford: Oxford University Press).

(2013) "A nyilvános ész rendezetlensége: A Critical Study of Gerald Gaus's The Order of Public Reason", *Etika* 124: 141-176.

(2015) "Against Public Reason", *Oxford Studies in Political Philosophy* 1, 112-142.

(2016) "Mi a baj a paternalizmussal? Autonómia, hit és cselekvés", *The Proceedings of the Aristotelian Society* 21-48.116,

(Megjelenés előtt) "Politikai filozófia és episztemológia: *Oxford Studies in Political Philosophy: The Case of Public Reason*", megjelenés alatt az *Oxford Studies in Political Philosophy-ban*. 3.

(kézirat) "Ideáelmélet, utópizmus és mi a kérdés (in Politikai filozófia)".

- Gerald Gaus (2017), "The Open Society and Its Friends", *The Critique*, online elérhető itt: <http://www.thecritique.com/articles/open-society-and-its-friends/>.
- Immanuel Kant (1788; 1997), *A gyakorlati ész kritikája* (Mary Gregor ford. és szerk., Cambridge University Press).
- Collected Writings, Akademie kiadás.
- Jason Kawall (2013) "Friendship and Epistemic Norms" *Philosophical Studies* (1652), 349-70.
- Clayton Littlejohn (megjelenés előtt) "A Plea for Epistemic Excuses", megjelenés előtt: F. Dorsch és J. Dutant (szerk.), *The New Evil Demon* (Oxford: Oxford University Press).
- Michael Pace (2011), "Az erkölcsi megfontolások episztemikus értéke: James 'Will to Believe'", *Nous* 239-26845,.
- C. J. Polychroniou (2016), "Trump a Fehér Házban: An Interview with Noam Chomsky", *Truth-Out*, 2016. november 14., online elérhető itt: <http://www.truth-out.org/opinion/item/38360-trump-in-the-white-house-an-interview-with-noam-chomsky>.
- Sarah Stroud (2006), "Episztemic Partiality in Friendship", *Ethics* 498-52116,.
- Timothy Williamson (megjelenés előtt), "Justifications, Excuses, and Sceptical Scenarios", (megjelenés előtt: Julien Dutant és Fabian Dorsch (szerk.), *The New Evil Demon* (Oxford: Oxford University Press).